

Makrokonkurransen 2016

Oppgave 2 – Økende arbeidsledighet

Av Oscar Andreas Nordén
Oslo Handelsgymnasium

Innhold

1.0 Innledning

2.0 Motbakke i oljenæringen

2.1 Hvorfor faller oljeprisen?

2.2 Fallende oljeinvesteringer

2.3 Keynesianske mekanismer

3.0 Situasjonen på det norske arbeidsmarkedet

3.1 Konsekvenser av arbeidsledighet

3.2 Ulike mål på arbeidsledighet

3.3 Ledigheten brer seg, men er skjevfordelt

3.4 Svakere krone

5.0 Tiltak

5.1. Ekspansiv finanspolitikk

5.2 Ekspansiv pengepolitikk

5.3 Omstilling

7.0 Konklusjon

Kilder

1.0 Innledning

En oljepris i fritt fall og en stigende arbeidsledighet har siden høsten 2014 vært toneangivende for det offentlige ordskiftet i Norge. Oljenæringen er hardt rammet med omfattende nedbemanninger og frykt for ringvirkninger til andre sektorer av økonomien. Denne analysen vil gi en beskrivelse av utviklingen i Norge, med vekt på både konsekvenser og mulige tiltak. Det blir fremhevet at flere forhold bidrar til å nyansere det dystre inntrykket.

2.0 Motbakke i oljenæringen

Målt i verdiskapning utgjør oljebransjen Norges desidert største næring, og står for et stort antall arbeidsplasser. Ifølge SSB var 239.000 direkte eller indirekte sysselsatt i petroleumssektoren i 2014.

Næringen er svært følsom for svingninger i oljeprisen. Mens en høyere oljepris betyr stor aktivitet, vil en lavere pris fort føre til pessimisme og innstramninger. Sistnevnte scenario er virkeligheten oljenæringen står overfor i dag, og har medført nedbemanninger og økende arbeidsledighet. Nedgangstidene utløser også ringvirkninger i resten av fastlandsøkonomien der bedrifter som leverer varer og tjenester til oljenæringen er særlig utsatt.

En fallende oljepris og lavere investeringsaktivitet er særlig utfordrende for oljebransjen. For å forstå hvorfor ledigheten øker, kan det være nyttig å se nærmere på disse forholdene.

2.1 - Hvorfor faller oljeprisen?

Oljeprisen har vært fallende siden høsten 2014 og ligger i skrivende stund på under 30 dollar fatet. Den lave prisen blir påvirket av momenter både på tilbuds- og etterspørselssiden.

En drivkraft bak den lave oljeprisen er fallende etterspørsel fra Kina. Som et fremvoksende marked har landet gjennom de siste femten årene utgjort en

hovedaktør i etterspørsel av olje, noe som har drevet prisene opp på et høyt nivå. Men nå som veksten i Kina er i ferd med å avta, faller også etterspørsel etter olje.

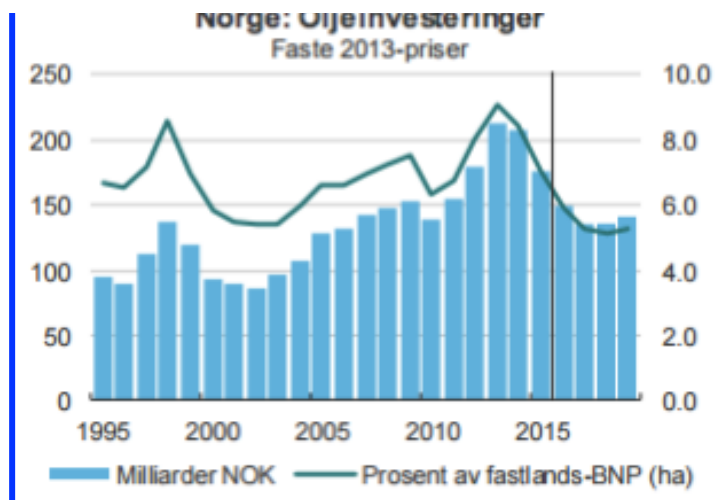
Samtidig har amerikanerne de siste fem årene økt oljeproduksjonen med nesten 50 prosent. Nyutviklet teknologi har muliggjort utvinning fra såkalte skiferfjell. USAs produksjonsøkning av skiferolje har ikke gått ubemerket. For å forsvare markedsandeler, besluttet OPEC på et møte november 2014 å øke oljeproduksjonen. Målet er å tvinge skiferoljeprodusentene ut av markedet ved å presse oljeprisen nedover.

De ressurssterke medlemmene i OPEC forventer å kunne overleve underskudd som følge av en lav oljepris lenger enn de nyetablerte amerikanske selskapene. Oljeanalytikere antar at skiferoljeproduksjonen vil falle i løpet av året. Men nettoeffekten blir neppe en høyere oljepris. Dette skyldes at markedet vil forsynes med nye volum av iransk olje, nå som sanksjonene mot landet heves. Man ser altså en situasjon der produksjonen av olje har økt raskere enn etterspørselen. Kombinasjonseffekten av **økt produksjon** og **lav global etterspørsel**, gjør at oljelagrene fylles opp parallelt med et tilbudsoverskudd. Oljeprisen presses dermed ned.

2.2 Fallende investeringer

Nedgangen i oljeprisen har bidratt til å forsterke et fall i oljeinvesteringene. Samtidig er det viktig å poengtere at nedgangen begynte allerede første halvår 2014, *i forkant* av oljeprisfallet. Dette henger sammen med den høye kostnadsveksten som rammet oljenæringen.

Figur 2.2 viser en generell økning i oljeinvesteringene gjennom 2000-tallet, før de begynte å avta i 2014. Bare mellom 2010 og 2013 steg investeringene med hele 90

milliarder kroner. Investeringsveksten ga en stor økning i etterspørselen av arbeidskraft og realkapital som igjen presset henholdsvis lønningene og prisene oppover. Det høye kostnadsnivået har utfordret lønnsomheten og konkurranseevnen til norsk oljevirkosomhet. Det økende kostnadsnivået har gjort det nødvendig for bransjen både å omstille seg og effektivisere. Den lave oljeprisen har forsterket dette behovet ytterligere.

Figur 2.2. Norge: Oljeinvesteringer
Kilde: DNB Markets/SSB

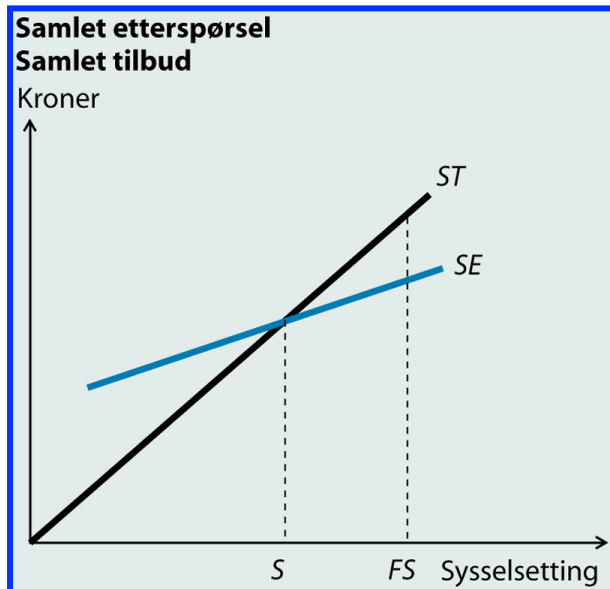
Kostnadseffektiviseringen innebærer nedbemanning. Ifølge arbeidsgiverorganisasjonen *Norsk olje og gass*, har 30 000 arbeidere i oljenæringen måttet forlate jobben eller blitt varslet om at jobben vil bli borte i løpet av 2015.

2.3 Keynesianske mekanismer

For å bedre forklare hvordan forholdene på oljemarkedet kan påvirke arbeidsledigheten på kort og mellomlang sikt, kan det være nyttig å ta utgangspunkt i en enkel Keynes-modell. Selv om ikke alle virkningssammenhenger kommer frem i slike modeller, kan de fange opp viktige forhold.

Keynes-modellen tar utgangspunkt i to sammenhenger:

- øker sysselsettingen, øker produksjonen og tilbudet av varer og tjenester
- høyere sysselsetting betyr at flere får økt inntekt, og dermed stiger etterspørselen

Figur 2.3a Grafisk framstilling av Keynes- modell
 //Kilde: Samfunnsøkonomi 2 Gyldendal

Figur 2.3a gir en grafisk fremstilling av Keynes-modellen. Her illustreres hvordan økt sysselsetting innebærer høyere samlet etterspørsel (SE) og tilbud (ST).

SE-kurven er slakest. Økt sysselsetning gir økte inntekter, men hele inntektsøkningen blir ikke brukt til å etterspørre flere varer og tjenester: deler av den økte inntekten går til sparing.

Punktet FS tilsvarer full sysselsetning*. Punktet S tilsvarer skjæringspunktet mellom ST- og SE-kurven og gir den faktiske sysselsettingen.

Hvorfor har det seg slik?

-Sysselsetting lavere enn S

Av grafen kan vi lese at ved lavere sysselsetting enn S, er den samlede etterspørselen større enn tilbudet. Etterspørselsoverskuddet etter varer og tjenester vil føre til at bedriftene vil øke produksjon og dermed ansette flere. Sysselsettingen stiger mot S.

-Sysselsetting høyere enn S

Tilsvarende betyr en sysselsetning høyere enn S at det samlede tilbudet er høyere enn den samlede etterspørselen. Tilbudsoverskuddet gjør at bedriftene må kutte både i produksjon og antall ansatte. Sysselsettingen synker mot S.

* Når alle som ønsker arbeid, har arbeid jf. Samfunnsøkonomi 2 Gyldendal

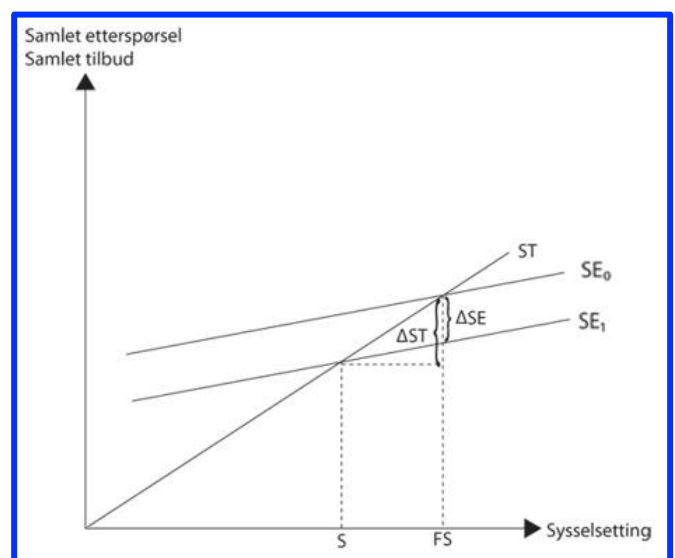
Avstanden mellom S og FS i figur 2.3a uttrykker at det er ledighet i økonomien. Denne ledigheten omtales som keynesiansk ledighet eller konjunkturledighet.

I relasjon til Keynes-modellen påvirker den lave oljeprisen etterspørselen på flere måter:

- oljeinvesteringene faller og næringens etterspørsel rettet mot fastlandets leverandørbedrifter faller
- nedbemanninger i oljenæringen og leverandørbedriftene fører til flere arbeidsløse med lavere inntekt, deres etterspørsel faller
- nedturen i økonomien kan også få en psykologisk effekt. Usikkerheten knyttet til økonomiske utsikter kan bety at forbrukere etterspør færre varer og tjenester. *Nordea Economic Outlook 2016* formulerer det slik:

“Privat forbruk har så langt vist seg motstandsdyktig mot oljenedturen. Men de siste forbrukertillitsundersøkelsene tyder på økt pessimisme, og kan være et tidlig varsel på at forbruksveksten bremser opp...”

Disse utviklingstrekkene i etterspørselen gir et (vertikalt) negativt skift i SE-kurven, som illustrert i figur 2.3.b Det innebærer at S forskyves til venstre. Avstanden mellom S og FS øker. Hva betyr dette i den ytre verden? Skifter i etterspørselen fører til at sysselsetningen blir lavere og konjunkturledigheten stiger.

Figur 2.3.b Negativt skift i Keynes-modellen

-Ond sirkel

Den økte ledigheten som følge av etterspørselsskiftet kan ha en selvforsterkende effekt. De nye arbeidsløse får lavere inntekt og må dermed redusere forbruket. Dermed synker etterspørselen ytterligere som igjen fører til at bedriftene må kutte i produksjon og ansatte. På denne måten stiger arbeidsledigheten i en slags

ond sirkel, også kjent som multiplikatoreffekten (se forholdet mellom FS minus S og delta-SE i figuren).

3.0 Utviklingen på arbeidsmarkedet

Arbeidsledighet er et stikkord som preger dagsordenen til norske journalister og politikere. Siden høsten 2014 har vi sett en stigende arbeidsledighet. SSBs arbeidskraftsundersøkelse (AKU) viser til en ledighet på litt under 130 000 ved tredje kvartal 2015. Man må mer enn to tiår tilbake for å finne høyere ledighetstall. Likevel er det forhold som bidrar til å nyansere den dramatiske situasjonen.

3.1 Konsekvenser av arbeidsledighet

Ledighet rammer både individet og samfunnet. For enkeltmennesket innebærer ledighet ikke bare inntektsbortfall, men kan også bety sosiale og psykiske belastninger. For mange er arbeidsplassen et viktig sted for sosial omgang, identitet og tilhørighet.

På et samfunnsplan har arbeidsledighet betydelige kostander, særlig for et land som Norge. Generøse sosiale ytelser betyr at en høy ledighet legger betydelig press på offentlige budsjetter. Dette presset forsterkes også av bortfallet av skatteinntekter. Høy ledighet i et samfunn utfordrer også den sosiale stabiliteten og kan medføre større inntektsforskjeller. Erfaringsmessig kan høy arbeidsledighet gi grobunn for kriminalitet, rusmisbruk og motsetninger mellom folkegrupper.

3.2 Ulike mål på arbeidsledighet

Arbeidsledighet kan defineres som en tilstand der personer som ønsker å arbeide til gjeldene lønnsatser, ikke får fatt i arbeid. For å kunne vurdere ledighetstall, er det viktig å ha forståelse for hvordan arbeidsledighet måles.

To hovedkilder anvendes ved måling av ledigheten i Norge; arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) og NAV-tall. Førstnevnte gjennomføres av

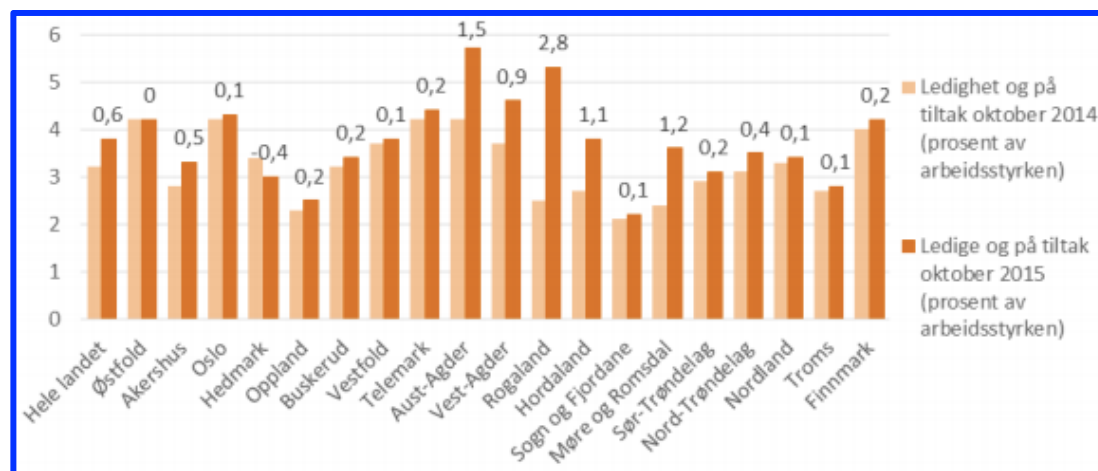
SSB, og gir ledighetstall basert på en landsomfattende representativ undersøkelse som følger internasjonale standarder. NAV-tallene summerer alle som melder seg som ledige til arbeids- og velferdsforvaltningen.

3.3 Ledigheten brer seg, men er skjevfordelt

Leverandørindustrien er sterkt avhengig av næringens etterspørsel etter varer og tjenester. Fallet i oljeprisen og oljeinvesteringer reduserer etterspørselen fra oljenæringen, med den følge at leverandørbedriftene rammes hardt. Denne utviklingen gjenspeiles i en markant ledighetsoppgang i yrker og landsdeler nært tilknyttet oljebransjen. Men samtidig ser man positive tegn i resten av landet. Sjeføkonom Kjetil Olsen i *Nordea* oppsummerer det slik:

"Sjelden har utviklingen i norsk økonomi vært mer todelt"

- Regionale skjevheter

Figur 3.3a Registrert ledighet og personer på tiltak, målt i prosent av arbeidsstyrken, fordelt etter fylke og endring i prosentpoeng // *Kilde: NAV*

De store geografiske variasjonene i arbeidsledigheten kommer godt frem i figur 3.3a som viser til prosentendringen i andelen som er registrert enten som helt ledige eller på tiltak (NAV-tall) etter fylke.

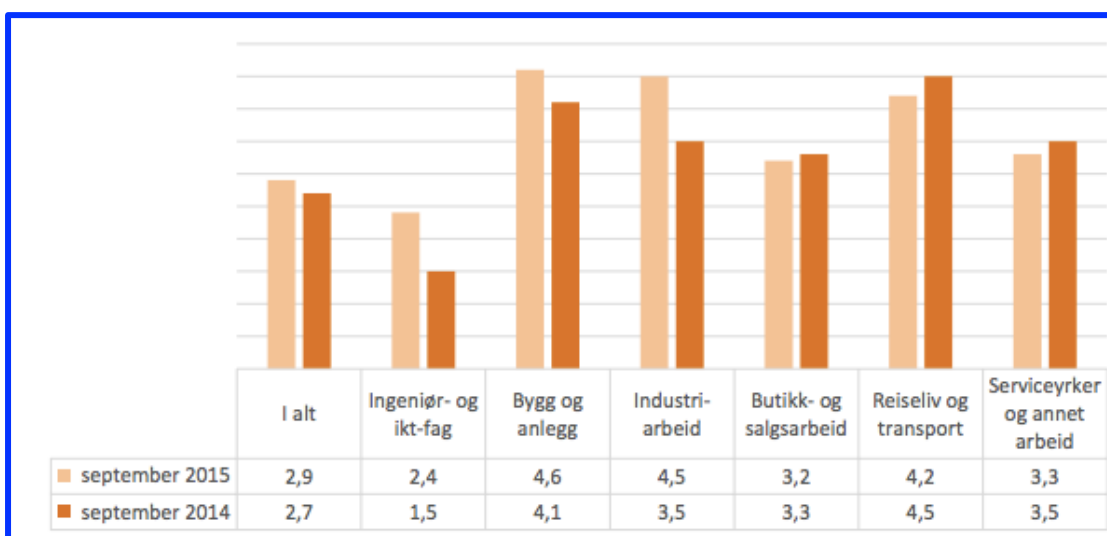
Oljeutsatte fylker*

- Aust-Agder
- Hordaland
- Møre og Romsdal
- Rogaland

Her er det interessant å se at det er de tradisjonelle oljefylkene* i vest og sør som

har vært utsatt for den største økningen i ledighet. Samtlige oljefylker har hatt en ledighetsøkning på over ett prosentpoeng, med Rogaland i spissen som har opplevd en økning på 2,8 prosentpoeng. Samtidig utgjør Hedmark et motstykke der arbeidsledigheten har gått ned. I tolv andre fylker har økningen i ledighet holdt seg moderat, på 0,2 % eller mindre.

- Yrkesmessig skjevheter

Figur 3.3b Registrert ledighet i NAV fordelt etter utvalgte yrkesgrupper

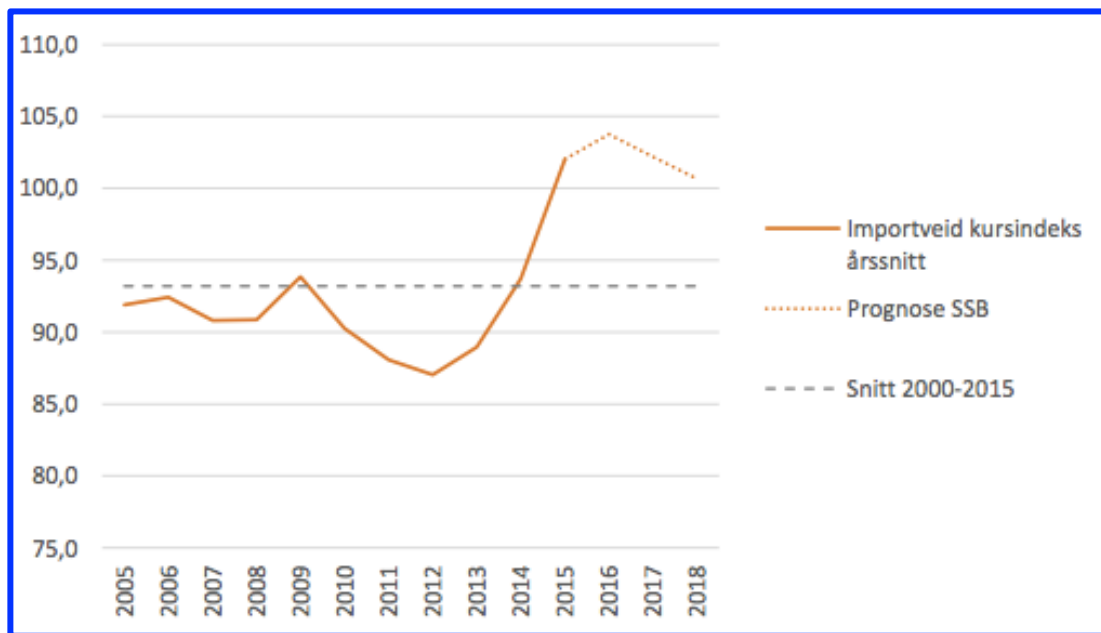
// Kilde: NAV

Figur 3.3b viser endringene i den registrerte ledigheten (NAV) mellom 2015 og 2014 for utvalgte yrker. I statistikken fremgår det at ledigheten har økt i følgende yrkesgrupper: ingeniør- og ikt-fag, bygg og anlegg og industriarbeid. Dette er yrkesgrupper som er sterkt tilknyttet oljebransjen og dens leverandørindustri. Nedgangstidene i oljenæringen har altså gitt utslag i økt arbeidsledighet blant disse yrkesgruppene.

De tre resterende yrkesgruppene – butikk- og salgsarbeid, reiseliv og transport og serviceyrker og annet arbeid – har imidlertid opplevd *nedgang* i ledigheten, men fallet er moderat. Dette er bransjer som tidligere har hatt vanskeligheter med å rekruttere, nettopp på grunn av oljebransjen.

3.4 Svakere krone

Kronen har svekket seg i takt med en fallende oljepris. Figur 3.4 illustrer utviklingen i den importveide kronekursen* (stigning i grafen betyr at kronen svekkes). Det fremgår at kronekursen er lavere enn gjennomsnittet, og at den forventes av SSB å holde seg på et lavt, om enn noe høyere, nivå.

Figur 3.4 Importveid kronekurs (indeks 1995=100)

//Kilde: Finansdepartementet og SSB

Ifølge SSB-publikasjonen *Økonomiske Analyser* (3/2015) hadde ledigheten vært 0,6% høyere i 2015 om kronen ikke hadde svekket seg. Dette tilsvarer 16 000 sysselsatte. I det påfølgende året (2016) er anslaget 0,9% og 25 000 sysselsatte.

En svakere krone gir drahjelp til eksportrettede næringer, som får bedre konkurransevilkår, da det blir billigere for utenlandske aktører å importere norske varer. Dette kan knyttes opp mot skjevfordelingen av ledigheten, da en svak krone har stimulert sysselsettingen i fylkene uten en sterk tilknytning til oljenæringen. Ut fra dette kan en svekkelse av kronekursen ikke bare dempe

* Også kjent som I-44, en nominell effektiv valutakursindeks beregnet på grunnlag av kursene på NOK mot valutaene for Norges viktigste handelspartnere, jf. Norges Bank.

ledighetsøkningen, men også utgjøre et viktig moment i omstillingen av norsk næringsliv.

4.0 Tiltak

En svekket krone har bidratt til å dempe nedgangen i ledighet. Men med utgangspunkt i situasjonen Norge står ovenfor, vil ikke en svekket krone alene kunne redusere ledigheten tilstrekkelig. Både finanspolitiske og pengepolitiske virkemidler vil imidlertid kunne gi myndighetene mulighet til å stimulere økonomien og håndtere ledigheten.

4.1 En ekspansiv finanspolitikk

For å redusere ledigheten kan myndighetene stimulere etterspørselen, enten gjennom skattereduksjoner eller økninger i offentlige utgifter. Denne strategien kalles for ekspansiv finanspolitikk.

- Ved skattereduksjoner øker den private kjøpekraften. Etterspørselen stiger, og bedriftene vil derfor øke produksjonen og antall sysselsatte (om enn noe av etterspørselsstimuleringen vil rette seg mot import)
- Mer direkte vil en økning av offentlige utgifter (med lavt importinnhold) øke den samlede etterspørselen. Aktuelle eksempler er investering i vei og jernbane, eller infrastruktur mer generelt. Disse investeringene vil kreve flere arbeidere, ingeniører og innsatsfaktorer

Ekspansiv finanspolitikk gir også en multiplikatorvirkning:

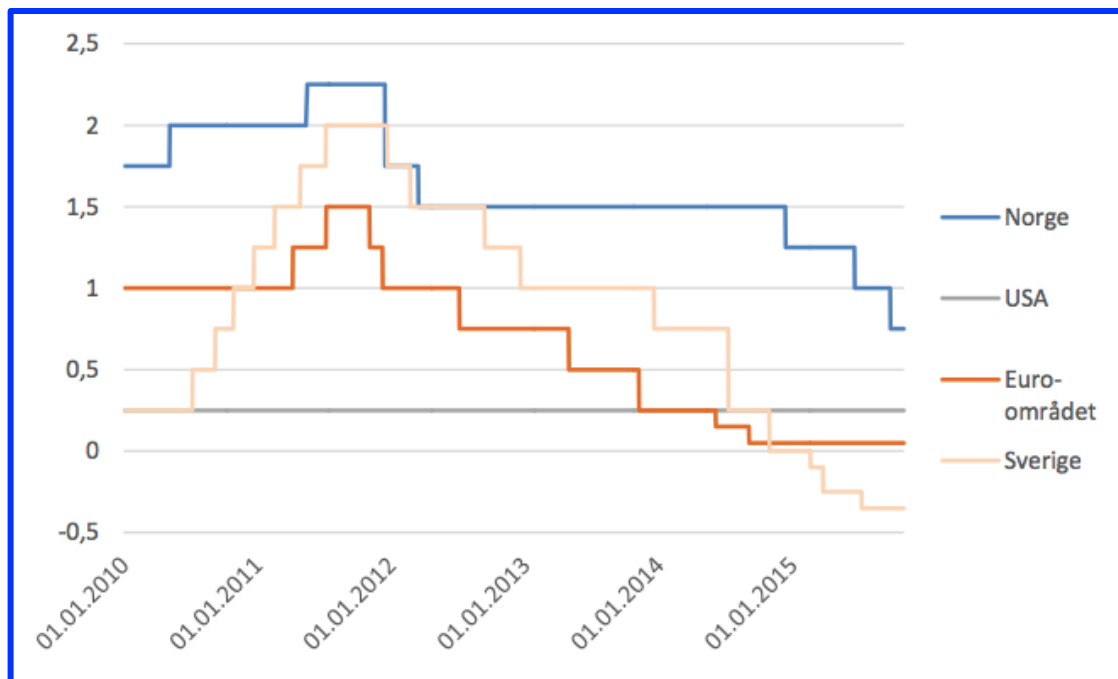
Når myndighetene stimulerer etterspørselen, må det produseres mer. For å imøtekomme produksjonsøkningen, vil flere mennesker måtte bli sysselsatt. Disse vil motta lønn, deres kjøpekraft stiger og etterspørselen øker. Dermed settes det i gang en prosess der det må produseres enda mer, og ansettes desto flere. Det oppstår et positivt skift i SE-kurven og en multiplikatorvirkning med motsatt fortegn av den illustrert i figur 2.3.b.

Norge er i en nedgangskonjunktur der stadig flere blir arbeidsløse. Dette betyr at det finnes ledige ressurser som kan tas i bruk når staten øker sine utgifter. Dermed kan en ekspansiv finanspolitikk være mer effektiv i å redusere ledigheten nå enn ellers.

4.2 Pengepolitikk

I motsetning til finanspolitikken som styres av Stortinget, styres pengepolitikken av sentralbanken (Norges Bank), som fastsetter den såkalte styringsrenten. Det er den renten gis på innskudd og utlån mellom Norges Bank og de kommersielle bankene, og som i stor grad bestemmer rentenivået i norsk økonomi.

Renten påvirker konsum og investeringer, og på den måten den samlede etterspørselen. En lav rente gjør konsum i dag billigere i forhold til i fremtiden og gjør også investeringer i realkapital mer attraktivt. Begge forhold kan bidra til å stimulere etterspørselen. Som redegjort tidligere, har endringer i etterspørselen stor betydning for ledigheten.

Figur 4.5 Styringsrenten i utvalgte land

//Kilde: Finansdepartementet

Figur 4.5 viser utviklingen av styringsrenten i utvalgte land. Det er særlig interessant å påpeke:

- den norske styringsrenten har blitt satt ned gradvis gjennom 2015
- til tross for flere reduksjoner i styringsrenten, er den likevel høyere enn hos flere av våre handelspartnere

Dagens styringsrente på 0,75% er så vidt vites det laveste (nominelle) nivået som har eksistert i Norge (realrenten var nok lavere i perioder med høy inflasjon etter annen verdenskrig). Ifølge Norges Bank kan det ta opp mot to år før den fulle effekten av kutt i renten fremtrer. Det betyr at den lave renten kan bidra til å dempe ledighetsøkningen i noe tid fremover. Samtidig innebærer den rekordlave renten at handlingsrommet for å redusere renten ytterligere er begrenset (med mindre det er aktuelt med negative styringsrenter, som har blitt innført i enkelte land). Men sentralbanken har likevel varslet at styringsrenten kan utsettes for nok et kutt.

- Valg av virkemidler

Alt i alt gjør nok det begrensede handlingsrommet i pengepolitikken og de gode offentlige budsjettbalansene (stikkord: oljefondet) at finanspolitikken er det mest aktuelle virkemiddelet for ytterligere stimulering av økonomien. Det vil i denne sammenhengen være viktig å velge prosjekter som kan reverseres når økonomien tar seg opp igjen (dvs. ikke forplikte seg til bundne poster som økning i antallet offentlig ansatte). Dette vil kunne blokkere nødvendige omstillingsprosesser.

4.3 Omstilling

Fallet i oljeprisen er en påminnelse om sårbarheten til norsk økonomi. Mens oljeaktiviteten kan svinge opp og ned, er det i et langsiktig perspektiv viktig å sikre trygge og stabile arbeidsplasser. Derfor vil en omstilling være avgjørende.

Oljenæringen vil fortsette å eksistere i mange år fremover, men i tillegg er det viktig at landets andre bransjer styrkes. Kort sagt trenger norsk økonomi "flere ben å stå på". Produktivitetskommisjonen understreker behovet for omstilling i sin rapport:

"Oljenæringen vil ikke lenger være en motor for vekst, og nye næringer må overta"

- NOU 2015:1

Norge har gode forutsetninger for en slik omstilling. Blant annet har mange bedrifter innenfor leverandørindustrien kompetanse innenfor utviklingen av avanserte og høyteknologiske produkter. Denne kompetansen kan anvendes i andre bransjer enn oljen. Et eksempel på dette er Stavanger-bedriften Zaptec. Bedriften utviklet teknologi som tidligere ble brukt i oljebrønner, men som i dag anvendes på ladestasjoner til el-biler. Her vil også myndighetene kunne spille en viktig rolle, ved å innrette skatte- og avgiftssystemet på en slik måte at det oppmuntres til omstilling og videreutvikling av teknologi kompatibel til bruk i andre samfunnsområder. Et annet viktig punkt er utdannelsessystemet, som må produsere relevant kunnskap og forberede arbeidstagere til en raskt omstilling fremtid.

Samtidig øker også krav fra nasjonale og internasjonale hold om å redusere utslipp og øke energieffektivitet og klimavennlig produksjon. Oljen blir stadig mindre forenelig med denne "lavutslippsøkonomien" vi beveger oss mot. Derfor vil tiltak som prioriter næringer som tilpasser seg denne økonomien og vektlegger miljøhensyn kunne være gode omstillinger.

-Ser vi allerede en omstilling?

Det er innlysende at nedgangen i oljebransjen har hatt utslag på ledighet, men samtidig kan utviklingstrekkene ynte til et arbeidsmarked i omstilling – særlig i oljerelaterte virksomheter, snarere enn en bred ledighetsnedgang. Dette underbygges nettopp av den geografiske og yrkesmessige skjevfordelingen av ledigheten som beskrevet ovenfor. Holder oljeprisen seg lav på lang sikt, vil behovet for omstilling bli fremskyndet. Samtidig vil det kunne medføre mer smertefulle strukturelle endringer i arbeidsmarkedet. Risikoen for at større deler av landet rammes av økt i ledighet er ikke ubetydelig. Nettopp derfor er det viktig komme i gang med omstillingsprosessen allerede nå. Tittelen på en lederartikkel i *Dagens Næringsliv* (12.08.15) oppsummerer dette på en god måte: "Smertefullt, men nødvendig".

5.0 Konklusjon

En lav oljepris kombinert med fallende investeringer har rammet oljenæringen og leverandørindustrien hardt. Arbeidsledigheten har steget og vil trolig fortsette å stige i tiden fremover. Denne utviklingen gir selvsagt grunn til bekymring, både for de som er direkte utsatt og med tanke på videre ringvirkninger. Men bildet er ikke entydig negativt. Den svekkede kronekursen har stimulert eksportrettede næringer, som tidligere har virket i "oljeskyggen", og påbegynt en omstilling som vel er uunngåelig på lengre sikt. På grunn av den privilegerte statsfinansielle situasjonen, har norske myndigheter muligheten til å avdempe for sterke virkninger på konjunkturledigheten. Forhåpentligvis vil Norge kunne komme ut av den krevende situasjonen med en mer robust næringsstruktur og et veltilpasset og fleksibelt arbeidsmarked.

//Total antall ord: 2946

Kilder

Alle kilder er hentet ilø. av Januar/Februar 2016

Personlig kommunikasjon:

- Espen Moen, styremedlem v/ Norges Bank, avdelingsleder økonomi v/ BI
- Alexander Tyssing, lærer v/ Oslo Handelsgymnasium

Faglitteratur:

- *Samfunnsøkonomi 2*, av Gunnar Bøhmer og Svein Hagen

Offentlige publikasjoner:

- NOU 2015:9 *Finanspolitikk i en oljeøkonomi: Praktisering av handlingsregelen*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ba20a11b21e4468981fecf4ecbe2418c/no/pdfs/nou201520150009000dddpdfs.pdf>
- NOU 2015:1 *Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ef2418d9076e4423ab5908689da67700/no/pdfs/nou201520150001000dddpdfs.pdf>

Rapporter

- <https://www.dnb.no/portalfront/nedlast/no/markets/analyser-rapporter/norske/okonomiske-utsikter/HR160113.pdf>
- http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/oa/_attachment/248171?ts=151a00c6e60
- <https://nexus.nordea.com/research/attachment/36918>
- <https://www.norskoljeoggass.no/Global/2015%20dokumenter/Konjunkturrapporten%202015.pdf>
- https://teknologiradet.no/wp-content/uploads/sites/19/2015/07/Luksusfellen-endelig_120615_med-forside.pdf

Andre nettkilder

- http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/340828/Jacobsen_Kv%C3%A6rness_Rimmen.pdf
- <https://www.civita.no/publikasjon/nr-27-2015-okende-arbeidsledighet>
- http://home.bi.no/a0310125/BT_Samfunns%C3%B8konomen2_2015.pdf
- <http://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/artikler-og-publikasjoner/kunnskapsintensive-naeringer-i-norge>
- <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/omstilling-og-nye-muligheter/id2415933/>
- <http://www.minervanett.no/den-politiske-kulturen-ma-endres/>
- <http://www.minervanett.no/la-markedet-ordne-opp-selv/>
- <http://www.aftenposten.no/okonomi/Siv-Jensen-tror-tiltak-mot-ledighet-virker-8018213.html>
- <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Hvorfor-den-blodige-oljepriskrigen-kan-vare-lenge-8316881.html>

- http://www2.nks.no/fju/fagansvarlig/filer_nks_no/forelesninger/Makro/ka03/PROD_ROOT/index.html
- <http://www.ssb.no/utenriksokonomi/statistikker/muh/aar-forelopige/2016-01-15>
- <http://www.apertura.ntnu.no/folk/permsdok/Arbled2.pdf>
- <http://www.dn.no/meninger/debatt/2015/08/12/2135/Olje-og-gass/smertefullt-men-ndvendig>